

SIGURNOSNI ASPEKTI PROTESTA

PROTEST'S SECURITIZATION

Sažetak

Namjera autora je da na primjeru posigurnjenja protesta ukažu na pojavu destruktivnih tendencija koje dominantno determiniraju posljednju deceniju. Pravo na proteste, kao jedno od fundamentalnih ljudskih prava zagwarantiranih nizom međunarodnih konvencija i deklaracija, neprikosnoveni je temelj demokratskih procesa.

Pod snažnom influencijom događaja od 11. septembra 2001. godine, koji su doprinijeli determiniranju sigurnosti kao prioriteta u odnosu na slobodu, percepcija protesta je esencijalno izmijenjena. Protest je, naime, izložen procesu posigurnjenja, što implicite znači da je percepcija protesta kao prava na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja sa drugima supstituirana percepcijom protesta kao prijeteće sigurnosti. Opravdanje za ovakvu tvrdnju autori nalaze u sve evidentnijem zakonskom ograničavanju prava na proteste u zemljama širom svijeta, kao i u recentnoj afirmaciji policijske taktike upravljanja protestima pod nazivom „preventivno hapšenje“.

Elaboracijom ovih pitanja autori alarmiraju na pojavu autoritarnih elemenata u demokratskim državama, što neminovno vodi narušavanju balansa između slobode i sigurnosti, odnosno procesima dekonstrukcije bića sigurnosti, kao primarne socijalne potrebe čovjeka i uslova opstanka i egzistencije uže i šire društvene zajednice.

Ključne riječi: *pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja sa drugima, protest, posigurnjenje, sigurnosna prijeteća, preventivno hapšenje*

Summary

On the example of the protest securitization, authors intend to point out the destructive tendencies, which predominantly determine last decade. It is common knowledge that the right to protest is the undisputed basis for democratic processes as one of fundamental rights guaranteed by numerous international conventions and declarations.

The heavy influence of 9/11 events, which largely contributed to redefinition of security as priority in relation to freedom, changed essentially the perception of protests. Namely, protests are exposed to the process of securitization, implicating the change in viewing protests - the right to freedom of peaceful assembly and association with others was substituted by perception of protests as security threat. Authors find the rationale for this argument in increasingly evident legal restrictions of right to protest in countries around the world and in recent affirmation of police tactic for protest

management called “preventive arrest”.

Through elaboration of these issues authors’ intents are to warn of the emergence of authoritarian elements in democratic countries that inevitably lead to the distortion of the balance between freedom and security, or the process of deconstruction of security being as primary social need of humans and conditions for survival and existence of the community.

Keywords: *right to freedom of peaceful assembly and association with others, protest, securitization, security threat, preventive arrest.*

Uvodni dio

Erupcija protesta širom svijeta kao manifest nezadovoljstva građana generira nužnost značajnijeg sagledavanja ovog društvenog fenomena. Intencija je ponuditi odgovor na pitanje: da li protest implicite znači nesigurnost ili je inherentan u sigurnijim društvima? Da li se protest percipira kao prijetnja sigurnosti ili kao reakcija građana na percipiranu benignu ili malignu socijalnu bolest?

Kroz istoriju se etablirala teza da je tolerisanje protesta na znatno većem nivou u demokratskim nego u autoritarnim režimima. Ovakva teza ima uporište u društvenom realitetu s obzirom na činjenicu da je protest jedan od načina da građani izraze svoje članstvo i učešće u demokratskim procesima. Međutim, osvrtom na aktuelnu zakonsku regulativu koja mahom sve više limitira pravo na protest, kao i na evoluiranje policijskih taktika upravljanja protestima u sve rigoroznije, osobito u posljednjoj deceniji, stiče se utisak da se mijenja percepcija protesta, odnosno da se protest počinje percipirati kao prijetnja sigurnosti.¹

Ova tendencija je zaživjela naročito nakon terorističkih napada na Nju Jork i Vašington od 11. septembra 2001. godine kada je paradigma sigurnosti potisnula u drugi plan paradigmu slobode.² Nesumnjivo je, međutim, da je ova prekretnica izrodila slijedeći paradoks: sigurnost podrazumijeva potrebnu ravnotežu između slobode i sigurnosti, a taj balans je bitno narušen determiniranjem sigurnosti kao prioriteta u odnosu na slobodu. Zar to zapravo ne znači da je time narušena i sama sigurnost, te da prevaliraju destruktivne nad konstruktivnim tendencijama?! Nadalje, sigurnost implicira dosljedno priznanje i zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda, odnosno temeljna prava i slobode čovjeka su fundamentalni konstituens bića sigurnosti. Ovo neminovno nameće pitanje: da li sve izraženija restrikcija prava na slobodu izražavanja, kao i prava na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja s drugima znači inkliniranje demokratskih država autoritarnim tendencijama? Riječ je o pitanjima koja zahtijevaju ozbiljno naučno promišljanje, jer sve navodi na zaključak da su u toku procesi koji vode dekonstrukciji bića sigurnosti.

---

1 Protest je izložen tzv. procesu „posigurnjenja“. Ovaj pojam u sigurnosne studije uvode predstavnici tzv. kopenhagenske škole, definirajući ga kao proces kojim neko pitanje poprima sigurnosni karakter i time predstavljen kao prijetnja. V.: Abazović, Mirsad D. (2012), *Državna bezbjednost: Uvod i temeljni pojmovi*, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, str. 41. Također o ovome vidjeti šire u: Collins, Alan (2010), *Suvremene sigurnosne studije*, Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, *Politička kultura* – nakladno-istraživački zavod, Zagreb, str. 81–83.

2 Ova tendencija je inaugurirana donošenjem tzv. USA Patriot Act – a, potpisanog od tadašnjeg američkog predsjednika Busha 26. oktobra 2001. godine. Riječ je o zakonu koji proširuje zakonske mogućnosti nadzora i istražne ovlasti i predstavlja jednu od najznačajnijih prijetnji građanskim slobodama, privatnosti i demokratskim tradicijama u istoriji Sjedinjenih Država. Vidjeti više: Phillips, Heather (2005), *Libraries and National Security Law: an Examination of the USA PATRIOT Act*, 25 PROGRESSIVE LIBRARIAN 28, str. 31–39.

Osvrt na teorije o protestu

Optimalno bi bilo kada bi postupanje policije na protestima rezultiralo uspostavljanjem i održavanjem potrebne ravnoteže između državnih i društvenih, odnosno kolektivnih i individualnih prava i interesa. Time bi se očuvao legitimitet policijskog postupanja tokom protesta, s jedne strane, odnosno zaštitila osnovna ljudska prava i slobode, s druge strane. Istorija, međutim, ukazuje da je nadziranje protesta obilježeno nepostojanjem jasnih standarda u korištenju sile, diferentnim zakonskim rješenjima i njihovim tumačenjima, nedosljednom upotrebom opreme, neadekvatnim poznavanjem temeljnih ljudskih prava zagwarantiranih nizom konvencija i neprikladnim korištenjem policijskih ovlaštenja.³

Mnoga istraživanja ovog društvenog fenomena percepciju uzimaju kao fundament u njegovoj eksplikaciji. Istraživanja, naime, ukazuju na to da način na koji policija percipira demonstrante determinira izbor policijske taktike.⁴ Iz ovoga se može dedukovati da i izbor policijske taktike determinira način na koji demonstranti percipiraju policiju i njen legitimitet. Prethodno kazano ukazuje na činjenicu da je riječ o jednom reverzibilnom procesu na relaciji policija – demonstranti o kojem bi se itekako trebalo povesti računa prilikom održavanja protesta kako bi se prevenirale potencijalne disfunkcionalne tendencije.

Ovakva shvatanja o percepciji su prezentirana u okviru *razrađenog modela socijalnog identiteta* (ESIM – *Elaborated Social Identity Model*). ESIM derivira iz tzv. *teorije socijalnog identiteta*, koja polazi od temeljne pretpostavke da ljudi u masama gube individualni, a poprimaju kolektivni identitet (asimiliraju se, op. a.). Ovaj model ističe da interakcija policije i građana može preobraziti mišljenje i ponašanje demonstranata: okupljeni demonstranti mogu redefinirati svoju odanost (prema policiji, op. a.) kao odgovor na policijsku strategiju, pogotovo ukoliko je ta strategija bazirana na pogrešnoj percepciji i shvatanju namjera okupljenih grupa. Dakle, negativna reakcija policije podstiče jedinstven i neprijateljski odgovor grupe. Slična stajališta su ponuđena i u *klasičnoj teoriji o gužvi* kao i *teoriji o homogenoj grupi* koje također zastupaju tezu o prerastanju individualnog u kolektivni um, odnosno tezu da neadekvatan izbor policijske strategije u procesu upravljanja protestima doprinosi evoluiranju grupe u homogenu prijetnju.⁵

Primjer „Anti – poll tax“ protesta koji je održan u Londonu 31. marta 1990. godine može poslužiti za bolje ilustriranje i objašnjenje ovih, prethodno iznesenih teza. Građani su se okupili kako bi izrazili svoje nezadovoljstvo sistemom oporezivanja koji su smatrali nepravednim. Uslijedila je nasilna intervencija policije protiv okupljene mase, koja nije predstavljala prijetnju javnoj sigurnosti. Relativno bezobzirno korištenje sile od policije omogućilo je okupljenim da opažaju nasilno ponašanje policije koje je predstavljalo neposredni atak na demokratska prava, što je rezultiralo uzvraćanjem napada policiji koji su okupljeni smatrali potpuno legitimnim.⁶

Neupitan je doprinos ovih teorija za bolje razumijevanje protesta. Njihov značaj se ogleda u tome što su detektovale jedan od krucijalnih generatora sukoba na relaciji policija – demonstranti

3 Stott, Clifford (2009), *Crowd Psychology and Public Order Policing*, An overview of Scientific Evidence and Theory, University of Liverpool, str. 5.

4 Pripadnici policije uglavnom razlikuju dvije osnovne kategorije demonstranata: suzdržane i transgresivne. Pod suzdržanim demonstrantima se smatraju oni koji su spremni na saradnju i skloni su primjeni predvidljivih taktika; transgresivni su zapaženi kao nepredvidljivi i nespremni na saradnju.

5 Vidjeti više: Murray, Katherine H. (2010), *Police Legitimacy and Policing Public Protest*, University of Edinburgh, School of Law, Working Paper Series, No. 36, str. 9–18.

6 Hoggett, James, Clifford Stott (2010), *The role of crowd theory in the determining the use of force in public order policing*, *Policing and Society*, 20:2, str. 225.

koji može rezultirati prerastanjem protesta u prijetnju sigurnosti. Legitimitet policijskog postupanja, kako normativni tako i empirijski,⁷ trebao bi biti u koheziji sa prodruštvenim ponašanjem. To je jedan od modusa proaktivnog djelovanja na potencijalne tendencije eskaliranja protesta u prijetnju sigurnosti, bez obzira da li je ta prijetnja inicirana od grupe ili nasilnog agitatora.

Osnovne policijske taktike upravljanja protestima

U posljednjih nekoliko decenija primjetno je da je mnoštvo zakona prenijelo znatan dio diskrecionih i prinudnih ovlasti na policiju, gdje svakako spada i upravljanje protestima. Upravljanje protestima uglavnom je koncipirano na neodlučnom kontinuumu smjenjivanja policijskih taktika, od modela pregovaranja do modela eskaliranja sile. Odabir policijske taktike je, kao što smo već istakli u prethodnom dijelu, determiniran time da li policija percipira demonstrante kao suzdržane, dakle spremne na saradnju, ili transgresivne odnosno nepredvidljive i nespremne na kooperaciju. Jedna od policijskih taktika upravljanja protestima je tzv. *pregovaranje*. Riječ je o modelu koji izražava saradnju i komunikaciju između policije i demonstranata, dakle u pitanju je model koji je namijenjen očuvanju javnog reda i mira. Pregovaranjem se zadržava legitimitet policije, s jedne strane, i štite i poštuju demokratske slobode, s druge strane.⁸ Nije stoga pretenciozno zaključiti da bi ova policijska taktika trebala biti temeljni konstituens policijskog postupanja na protestima, jer je ista u funkciji održavanja potrebne ravnoteže između državnih i građanskih, odnosno kolektivnih i individualnih prava i interesa.

Slijedeća značajna taktika obuzdavanja⁹ protesta je *zadržavanje*. Zasniva se na tome da veliki broj policijskih službenika opkoli okupljenu masu i zadrži je izvjesno vrijeme. Prvi put je primijenjena u Njemačkoj, u Hamburgu, 1986. godine kada je grupa od osamsto ljudi, koji su protestovali protiv Brokdorf nuklearne elektrane, zadržana trinaest sati. To je izazvalo revolt građana, tako da su dan kasnije održane demonstracije u znak protesta na to zadržavanje. Ovaj slučaj je ocijenjen nezakonitim, tako da su svi zadržani dobili 200 njemačkih maraka odštete. Nakon dugog pravnog sporenja zadržavanje je proglašeno zakonitim 2005. godine, što je omogućilo Metropolitan policiji da zadrži nekoliko hiljada demonstranata na G20 samitu održanom 2009. godine (1. i 2. aprila, op. a.). Od tada dolazi do njene vidljivije primjene na protestima širom svijeta.¹⁰

---

7 Postoje dva osnovna vida legitimiteta: normativni i empirijski. Normativni legitimitet je zasnovan na koherentnom i iscrpnom nizu mjerila koja moraju biti ispunjena kako bi se legitimizirao određeni politički aranžman: on ukazuje na to kako bi nadziranje trebalo biti i utvrđuje da li je izvjesna akcija pravilna ili ne. Normativni kriteriji može opisati konačni cilj, npr. olakšanje slobode izražavanja te utvrđivanje proceduralnih standarda koji moraju biti ispunjeni za realizaciju tog cilja. Empirijski se definira kao psihološko svojstvo vlasti, institucija ili društvenog poretka, što doprinosi da oni koji su sa istima povezani (građani, op. a.) vjeruju da je to prikladno, pravilno i pošteno. Riječ je o legitimitetu koji je fluidan, što znači da varira kroz vrijeme, istoriju, među pojedincima, zajednicama i društvenim grupama. Proceduralna pravda je ključni pokretač empirijske legitimnosti (što navodi na zaključak da ovaj legitimitet derivira iz normativnog, op. a.). Vidjeti više: Murray, Katherine, cit. djelo, str. 9–11.

8 Vidjeti više u: Murray, Katherine H., cit. djelo, str. 7. i 8.

9 U mnogim izvorima koji problematiziraju pitanje protesta uočljiva je tendencija determiniranja policijskih taktika upravljanja protestima kao taktika njihovog obuzdavanja. Afirmaciju za tezu da se sve više inklinira obuzdavanju protesta nalazimo i u evoluiranju policijskih taktika upravljanja protestima širom svijeta u sve rigoroznije, čega smo i sami postali svjedoci, naročito u recentnom dobu.

10 Hudig, Kees (2010), *The growing use of „preventative“ arrests*, Statewatch Journal, vol. 20 No. 3/4, str. 3.

Primjena tzv. policijske taktike zadržavanja na G20 protestima u Londonu izazvala je brojne kontraverze u pogledu legitimnosti policijskog postupanja, odnosno u pogledu adekvatnog odabira metoda i doktrine djelovanja u ovakvim situacijama. Dijagnosticiran je, naime, jedan neupitan „slom“ u komunikaciji između demonstranata i policijskih službenika, što je rezultiralo etabliranjem „oni (policija, op. a.) i mi (demonstranti, op. a.) stava“,¹¹ čime je napušten tzv. *Pelov princip*, odnosno princip identifikacije policije sa demonstrantima i *vice versa*.

Taktika zadržavanja se čini kao optimalna, jer pruža mogućnost efikasnije kontrole grupe demonstranata na određenom području, pogotovo ukoliko u okviru takve grupe ima nasilnih elemenata. Nesumnjivo je riječ o taktici koja policiji pruža mogućnost da svu svoju snagu i resurse fokusira na određeno područje koje je identificirano kao potencijalni epicentar nasilnih ponašanja. Međutim, prilikom primjene ove policijske taktike sugerise se neophodna doza opreza, jer će se u okviru grupe naći samo nevini posmatrač čija će elementarna prava ovim činom zadržavanja biti itekako suspendirana.

Vrlo značajna taktika upravljanja protestima (koja je vrlo sporna, op. a.) je tzv. taktika *grupne* odnosno *kolektivne* krivice. U krivičnom zakonu Holandije u članu 140. navodi se da će se „kazniti učešće u grupi koja namjerava počinuti krivično djelo“. Suci odbacuju korištenje ovog člana zbog njegovog neselektivnog pristupa, međutim, vlasti u Holandiji i dalje pribjegavaju ovoj taktici sputavanja demonstranata i fudbalskih navijača.¹² Da se zaključiti da je riječ o krajnje nepreciznoj definiciji, jer samo učešće na protestima ne implicira i tendenciju činjenja nereda – zločina. Ovakvim pristupom se ne pravi selekcija između nasilnih agitatora i onih koji nemaju tendenciju ispoljavanja nasilja, te je riječ o taktici koja bi se ipak trebala uzeti sa dozom rezerve, te što više izbjegavati u policijskom postupanju.

Ono što naročito zabrinjava i što podstiče na duboko razmišljanje jeste recentna afirmacija policijske taktike pod nazivom *preventivno hapšenje*. Vidljiva je, naročito u posljednjih nekoliko godina, intencija pojedinih država da zakonski regulišu ovu mjeru kako bi se ista legitimizirala.¹³ Riječ je o masovnom i preventivnom hapšenju koje ima za cilj da uskrati pravo na proteste. Do masovnog preventivnog hapšenja je došlo 29. septembra 2010. godine u srcu Evrope – Briselu, odlukom briselske policije koju su suportirali gradonačelnik i lokalne vlasti. Tom prilikom je lišeno

11 Policing of the G20 Protests. Eighth Report of Session 2008–09. Report, together with formal minutes, oral and written evidence, House of Commons, June 2009., str. 11.

12 Hudig, cit. djelo, str. 3.

13 Od 2001. godine preventivno hapšenje je postalo gotovo uobičajeno sredstvo „onesposobljavanja“ terorističkih mreža. Ništa, uz mogući izuzetak primjene ekstremnih tehnika ispitivanja, nije izazvalo toliko kontraverzi u pogledu usklađenosti ove mjere sa konvencionalnom pravnom praksom. Zakonsko regulisanje mjere preventivnog hapšenja (pristupa) u mnogim zemljama svijeta (Ujedinjeno Kraljevstvo, Australija, Sjedinjene Države, Kanada) primarno je bilo motivirano intencijom preveniranja potencijalnih terorističkih napada nakon 11. septembra. Imajući, međutim, u vidu činjenicu da je u pitanju „administrativna“ mjera, čiji je primarni cilj sprečavanje budućih, a ne kažnjavanje prošlih ponašanja, razlozi primjene ove mjere na protestima širom svijeta u neposrednoj su korelaciji sa zaštitom nacionalne sigurnosti, javnog reda odnosno bezbjednosti. To je vidljivo i iz slijedeće definicije preventivnog pritvora koju su ponudili autori Harding i Hatchard, podrazumijevajući pod tom mjerom „fizičko ograničavanje slobode čovjeka najčešće kroz zatvorsku kaznu. Preventivni pritvor jeste lišavanje slobode čovjeka iz razloga koji su povezani sa nacionalnom sigurnošću ili javnim redom ili bezbjednošću.“ Vidjeti šire u: Forcese, Craig (2010), *Catch and Release: A Role for Preventive Detention without Charge in Canadian Anti-terrorism Law*, IRPP Study, No. 7, str. 1–10.

slobode tri stotine ljudi kako bi se spriječilo njihovo učestvovanje na demonstracijama evropskih trgovačkih sindikata. Ovaj slučaj masovnog hapšenja demonstranata stvorio je enormne probleme briselskim vlastima s obzirom da je pravo na proteste jedna od temeljnih premisa demokratskog sistema. U znak protesta na ova masovna hapšenja od 29. septembra sedmicu dana kasnije održane su demonstracije na kojima je prisustvovalo pet stotina ljudi.¹⁴

U toku održavanja G8 i G20 samita u Kanadi, u Torontu, također 2010. godine zadržano je više od hiljadu ljudi. Njih 304 se pojavilo na sudu, od kojih su neki pristali da plate novčanu kaznu u iznosu između 50 i 100 dolara. Ostali su pušteni bez naknade.¹⁵

Praksa lišavanja slobode i zadržavanja demonstranata koji nisu počinili nikakvo krivično djelo postala je alarmantno poznati fenomen na protestima širom svijeta. Svakodnevno smo svjedoci aktuelizacije i afirmacije ove nedemokratske policijske taktike koja nesumnjivo derogira temeljna ljudska prava i slobode koje su garant demokratskih procesa.

Od dana kada je preventivno hapšenje zvanično inaugurirano u Briselu 2010. godine, evidentna je neiscrpna primjena ove policijske taktike na protestima širom svijeta. Riječ je o zaista imponantnom broju lica lišenih slobode na protestnim skupovima diljem planete, čime je nesumnjivo opravdan epitet masovnosti preventivnog hapšenja. U prilog prethodno iznesenim konstatacijama idu i masovna preventivna hapšenja na protestima koji su organizirani širom Sjedinjenih Američkih Država pod parolom „Okupirajmo Volstrit“. Prvog oktobra 2011. na Bruklinskom mostu u Nju Jorku je lišeno slobode preko sedam stotina lica.¹⁶ Sa ovim trendom preventivnog hapšenja se i dalje nastavilo, tako da je 17. novembra iste godine u Nju Jorku lišeno slobode preko tri stotine ljudi, dok je u drugim gradovima širom SAD-a (Boston, Portland, Vašington, Los Anđeles i drugi) policija privela preko stotinu osoba.¹⁷

Ni ostali dijelovi svijeta nisu pošteđeni kada je u pitanju primjena ove policijske taktike. U Rusiji, u centru Moskve, tokom marta 2012. godine zabilježeno je preko stotinu slučajeva lišavanja slobode na protestima koji su upriličeni protiv Putinove pobjede, dok je u Petersburgu taj broj dosegao i do 250 ljudi. Na protestima koji su održani ispred sjedišta NATO-a u Briselu početkom aprila 2012. godine uhapšeno je preko 480 aktivista. Ovakva taktika suzbijanja demonstracija, koja je postala sinonim za „taktiku jezika upotrebe sile u suzbijanju slobode govora“ je svoju punu afirmaciju doživjela i u drugim zemljama: Španiji, Italiji, Grčkoj, Velikoj Britaniji, Maleziji i mnogim drugim državama širom svijeta.

Nesumnjivo je riječ o policijskoj taktici koja je u apsolutnoj koliziji sa demokratskim principima, odnosno taktici čija primjena implicite znači negiranje fundamentalnih demokratskih postulata. Shodno prethodno kazonom, bezrezervna upotreba ove policijske taktike na protestima širom svijeta logičnim nameće pitanje: da li to znači inkliniranje demokratskih država autoritarnim tendencijama? Pravo na protest jedno je od temeljnih premisa demokratskog sistema, a nastojanja

14 Hudig, cit. djelo, str. 1.

15 Ibidem, str. 2.

16 Caren, Neal, Sarah Gaby (2011), *Occupy Online: Facebook and the Spread of Occupy Wall Street*, University of North Carolina, Chapel Hill, Working Paper Series, October 24, str. 3.

17 Naslovi.net, „Okupatori iza rešetaka“, Arhiva „Vesti“ RTS, 18. 11. 2011. godine, dostupno na: <http://www.naslovi.net/2011-11-18/rts/okupatori-iza-resetaka/2965197>.

da se širom svijeta sve više afirmiše praksa njihovog obuzdavanja je itekako snažan argument u prilog konstataciji da su na snazi signifikantne antidemokratske tendencije. Afirmacija ovakvog modusa upravljanja protestima je, između ostalog, pouzdan indikator da je protest izložen tzv. procesu posigurnjenja, odnosno da se protest nesumnjivo percipira kao prijetnja sigurnosti, što za posljedicu ima sve evidentniju restrikciju prava na slobodu izražavanja, kao i prava na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja s drugima. Međutim, determiniranje sigurnosti kao prioriteta u odnosu na slobodu ima za posljedicu pojavu destruktivnih tendencija koje se primarno manifestuju u narušavanju balansa između slobode i sigurnosti, što neminovno vodi narušavanju i same sigurnosti odnosno prevalenciji trendova koji vode njenoj dekonstrukciji.

Globalizacija protesta kao generator potencijalnih sigurnosnih prijetnji

Prethodno iznesenim činjenicama, koje su nesumnjivo u funkciji etabliranja teze da je protest izložen tzv. procesu posigurnjenja, pridružuju se svakako i nastojanja pojedinih država članica Evropske unije da se u okviru Šengenskog informacionog sistema (SIS)¹⁸ uvrste i podaci o „nasilnim“ demonstrantima. Riječ je o inicijativi koja je razmatrana i odbačena od Savjeta Evropske unije 2001. godine nakon održanih G8 protesta u Đenovi i Geteborgu.

Ono što je presudno uticalo na pojavu ovakvih namjera jeste činjenica da su protesti koji su održani u Italiji (Đenovi) postali kulturni znak bezobzirnog razaranja od demonstranata. Događaji sa ovih protesta evociraju uspomene na masovnu upotrebu suzavca, paljenje automobila i bacanje kamenja od demonstranata odjevenih u crno.¹⁹ Ono po čemu će ovi protesti biti nesumnjivo zapamćeni jeste i ubistvo dvadesetdvođodišnjeg demonstranta Carla Giulianija od jednog pripadnika italijanskih oružanih snaga. Naime, džip u kojem su se nalazili pripadnici oružanih snaga Italije opkolila je grupa demonstranata, među kojima je bio i Carlo, koji je navodno podigao aparat za gašenje požara sa namjerom da ga baci na džip. Tom prilikom je jedan od službenika, koji se nalazio u automobilu, ispalio dva metka, pogodivši Carla i lišivši ga života. Obitelj ubijenog podnijela je zahtjev Velikom vijeću Evropskog suda za utvrđivanje kršenja Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Sud je zaključio da nema povrede Konvencije, mada su sedam od sedamnaest sudaca izrazili neslaganje u pogledu ovakve odluke.²⁰

Pitanje inkorporiranja podataka o nasilnim prestupnicima i licima sklonim izazivanju nereda na protestima u okvire Šengenskog informacionog sistema ponovo se aktueliziralo 2007.

18 Riječ je o jednom, daleko najsofisticiranijem tehničkom instrumentu koji je u funkciji brže i lakše razmjene informacija između država članica Evropske unije. Podaci koje sadrži Šengenski informacioni sistem odnose se, između ostalog, na: a) osobe koje treba uhapsiti u cilju njihove ekstradicije, na osnovu naloga za hapšenje ili presude; b) osobe kojima je odbijen zahtjev za ulazak u zemlje Šengenske zone; c) nestale osobe ili osobe čija sigurnost zahtijeva njihovo premještanje na sigurno mjesto; d) osobe koje treba pronaći u svrhu vođenja sudskog procesa; e) osobe koje moraju biti pod diskretnim nadzorom s ciljem prevencije zločina. Vidjeti šire: Genson, Roland (1998), *The Schengen Agreement – Police Cooperation and Security Aspects*, Hume Papers on Public Policy, vol. 6 issue 1/2, str. 138.

19 Juris, Jeffrey S. (2005), *Violence Performed and Imagined. Militant Action, The Black Bloc and The Mass Media in Genoa*, Arizona State University (USA), *Critique of Anthropology*, vol. 25 (4), str. 413.

20 *Guliani and Gaggio v Italy* [2011] ECHR 513 (24 March 2011), Tate has a Positive Obligation to Protect Life and Ensure Effective and Independent Investigation of Police – Related Deaths, str. 1.

godine nakon protesta na G8 samitu održanih u periodu od 6. do 8. juna u njemačkom gradu Heiligendammu, a bilo je predmetom brojnih rasprava i u godinama koje su uslijedile te je nesumnjivo aktuelno i danas. Intencija je bila zabrana licima koja predstavljaju prijetnju javnom redu i javnoj sigurnosti učestvovanje na događajima kao što su evropski samiti, međunarodne sportske i kulturne manifestacije ili druga masovna okupljanja. Predvodnik ove inicijative bila je Savezna Republika Njemačka čiji su saveznici u ovoj akciji bile Danska, Bugarska, Estonija i Latvija, dok ovu inicijativu nisu podržale Belgija, Litvanija, Poljska, Slovačka, Velika Britanija i Švedska. Pored velikog broja država koje su izrazile rezervu spram ovih namjera, ono što je osujetilo iste jeste i nepostojanje precizne pravne definicije „nasilnog prestupnika“, odnosno „lica koje je sklono izazivanju nereda“ na protestima.²¹

Kao što je vidljivo iz prethodno kazanog, namjera je bila da se osigura bilateralna razmjena informacija o prekograničnim protestima. Ideja stvaranja jedne permanentne baze na nivou Evropske unije koja bi u svoje okvire involvirala i podatke o „nasilnim“ demonstrantima nesumnjivo predstavlja negiranje osnovnih ljudskih prava i sloboda, primarno prava na slobodu kretanja i na zaštitu ličnih podataka. No, uprkos ovim nimalo zanemarljivim antidemokratskim tendencijama, kao i odsustvu jednog unificiranog stava u pogledu pravnog određenja termina „nasilni“ demonstrant, ove namjere ispoljavaju svoju aktuelnost i danas.

Primjer nasilnog postupanja demonstranata i njihovog obračuna sa policijskim službenicima koji se desio prije nešto više od decenije u Đenovi nije, nažalost, izolovan slučaj. Naprotiv, svjedoci smo osobito u aktuelnijem dobu sve češćeg sukobljavanja demonstranata sa pripadnicima policijskih snaga na protestima širom svijeta. Vrlo teška ekonomska situacija u Grčkoj rezultirala je gotovo svakodnevnim štrajkovima i protestima koji su nerijetko znali eskalirati u otvorene sukobe sa policijom. Rim je 15. oktobra 2011. godine bio poprište nasilja kakvo nije zapamćeno u italijanskoj prijestolnici godinama kada se više stotina demonstranata sukobilo sa policijom paleći automobile i razbijajući stakla na prodavnicama i bankama duž nekoliko ulica oko Koloseuma. Sličan scenario se odigrao i u predgrađu Londona augusta 2011. godine kada su krajnje marginalizirani potomci imigranata u Engleskoj svoje političke i druge ciljeve artikulirali nasiljem, paljevinama i pljačkama, kojom prilikom je mladi crnac Mark Duggan lišen života od pripadnika policijskih snaga. Čileanski studenti već mjesecima s policijom vode rat na ulicama većih gradova, zahtijevajući besplatno školovanje, a sličan je slučaj i sa sukobima između policije i studenata u Španiji.²² NATO samit koji je održan u Čikagu maja 2012. godine privukao je mnoštvo protestnih organizacija iz cijelog svijeta. Demonstracije na kojima su se okupile na hiljade protivnika ove vojne alijanse i vojne akcije, na početku pacifističke, okončane su nasiljem kojom prilikom su demonstranti gađali policajce raznim predmetima i odbijali da poslušaju naređenje da se razidu, a nije izostala ni brutalna reakcija policijskih službenika koji su bili angažovani na neposrednom nadziranju ovih demonstracija.²³

21 Tony Bunyan, Protest in the EU: „Troublemakers“ and „travelling violent offenders (undefined) to be recorded on database and targeted“, dostupno na Statewatch News Online, 2011, www.statewatch.org/analyses/no-93-troublemakers-apr-10.pdf.

22 Krnić, A., 2011. – *Godina prosvjeda: Jesu li Arapsko proljeće i Occupy išta promijenili?*, Index.hr, 31. 12. 2011, dostupno na: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/2011--godina-prosvjeda-jesu-li-arapsko-proljece-i-occupy-ista-promijenili/591336.aspx>.

23 Organizator protesta u Čikagu koji je održan 21. maja 2012. godine, Endi Tajer, istakao je da nije očekivao nasilje na kraju protesta, dodavši da je pojačano prisustvo policije u gradu bilo zastrašujuće: „Njihova poruka je bila da uplaše ljude da ne marširaju, da ih zaplaše da ne učestvuju i iskoriste svoje slobode.“ Sukobi na protestima

Prezentiranje ovih nekoliko slučajeva sukoba između policije i demonstranata ima za cilj da ukaže kako je njihov međusobni odnos značajno narušen. Teško se otrgnuti zapažanju jednog prosječnog posmatrača da je sukob na relaciji policija – demonstranti postao gotovo pa neizostavna komponenta na protestima koji se održavaju širom svijeta. Ovo nedvojbeno ukazuje na slom komunikacije i odsustvo faktora identifikacije jednih sa drugima što vodi narušavanju balansa između državnih i društvenih odnosno kolektivnih i individualnih prava i interesa. Sve učestalije sukobljavanje na relaciji policija – demonstranti implicite znači slijedeće: policija je percipirana od demonstranata kao primarno represivni organ vlasti odnosno kao njen ekskluzivni zaštitnik, a demonstranti kao oponenti toj vlasti.

Riječ je o trendovima koji mogu evoluirati, ukoliko već i nisu, u jedan snažan generator nesigurnosti s obzirom da isti nisu u funkciji očuvanja legitimiteta (normativnog i empirijskog) policijskog postupanja na protestima, s jedne strane, niti u funkciji zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda, s druge strane. Shodno prethodno kazanom, nužnim se nameće pitanje: *da li je policija poprimila obilježja političke policije?!*

Globalni protesti kao indikator političke, ekonomske i socijalne nesigurnosti

Nesumnjivo je da je protest poprimio obrise jednog globalnog fenomena što je neposredna implikacija globalizacijskih tokova odnosno integracionih procesa. Američki nobelovac Džozef E. Štiglic²⁴ mišljenja je da „aktuelne socijalne pokrete hrane globalizacija i moderne tehnologije, omogućujući da isti prelaze granice brzinom ideja“, te dodaje da „socijalni protesti svuda nailaze na plodno tlo zbog osjećaja da je ‘sistem’ zakazao, kao i uvjerenja da čak i u demokratiji izborni proces bez snažnog pritiska s ulice neće dovesti stvar u red.“²⁵

Recentna erupcija protesta širom svijeta upravo je u funkciji afirmacije teze ovog američkog nobelovca. Nema dileme da se protest profilirao kao jedan vrlo signifikantan indikator neučinkovitosti konvencionalne politike, s jedne strane, i neefikasnosti postojećeg oblika institucionalne organizacije u mnogim državama svijeta, s druge strane, iz čega derivira svojevrsna politička, ekonomska, socijalna i svaka druga nesigurnost. Protest je, čega smo i sami svjedoci, postao najeksplicitniji izraz masovnog nezadovoljstva građana širom planete u aktuelnom dobu, a njegovo evoluiranje u globalni fenomen nesumnjivo je posljedica globalizacijskih trendova i neprikosnovenog tehnološkog napretka.²⁶

u Čikagu, VOA Glas Amerike, 13. 6. 2012. godine, dostupno na: www.glasamerike.net/content/nato-summit-protests.../919782.html.

24 Džozef Štiglic je američki ekonomski ekspert, predavač i profesor na Univerzitetu Kolumbija. Dobitnik je Nobelove nagrade za ekonomiju 2001. godine. Dobar dio svoje karijere je proveo u institucijama koje su dokazani stožeri novog svjetskog poretka i globalizacije: bio je visoki funkcioner Svjetske banke i šef Odbora ekonomskih savjetnika u Kabinetu predsjednika Billa Clintona. Danas je jedan od istaknutijih pripadnika „antiglobalističkog pokreta“.

25 Štiglic (2011), *Protesti širom svijeta imaju dugoročan značaj*, Open – minded portal for regional european and global affairs, 9. 11. 2011. godine; dostupno na: <http://www.openmontenegro.eu/2011/11/09/stav-stiglic-protesti-sirom-svijeta-imaju-dugorocni-znacaj/>.

26 Ono što je u funkciji afirmacije teze da je evoluiranju protesta u globalni fenomen najviše doprinio tehnološki napredak jeste između ostalog i tzv. proces njegove *internetizacije*. Zaista je fascinantno broj onih koji su putem brojnih internetskih mreža, primarno Facebooka, podržali proteste koji su se sa Volstrita u Nju Jorku od 17. 9. 2011. godine proširili na Sjedinjene Američke Države, a potom zahvatili gotovo čitavu planetu. Internet je

Protesti su se širom svijeta širili po principu domino efekta ukazujući na vulnerabilnost etabliranih političkih, ekonomskih i socijalnih sistema. Eskalacija masovnog nezadovoljstva stanovništva prvobitno je zahvatila zemlje arapskog svijeta sa glavnim žarištima u Tunisu, Egiptu, Libiji, Alžiru, Jemenu, Bahreinu, Jordanu, te nešto slabijim izrazima nezadovoljstva u Mauritaniji, Saudijskoj Arabiji, Omanu, Sudanu, Siriji, Iraku, Džibutiju i Maroku.²⁷ Riječ je o protestima koji su, kao izraz višedecenijskog nezadovoljstva građana općom situacijom u ovim zemljama, ohrabreni činom samospaljivanja Muhameda Buaziza, univerzitetski obrazovanog tuniskog uličnog prodavača povrća, koji se na ovakav čin odlučio nakon konfiskacije robe i pretrpljenog ponižavanja od policije ove zemlje.

Zasigurno se samo jednim holističkim pristupom u razmatranju dominantnih obilježja zemalja arapskog svijeta može steći uvid u potencijalne uzroke društvenih previranja u ovim zemljama. Nesumnjivo je da etiološki faktori nezadovoljstva nisu isključivo političke, ekonomske ili socijalne naravi, već je riječ o sinergijskom djelovanju faktora i političkog i ekonomskog i socijalnog karaktera. Međutim, imajući u vidu činjenicu da su društvenim promjenama bile zahvaćene zemlje potpune ili djelimične autokratije sa nimalo ohrabrujućom političkom dijagnozom, nije pretenciozno blagu prevagu dati ipak političkom faktoru kao glavnom uzročniku društvenih previranja u ovom dijelu svijeta. U prilog ovakvoj dijagnozi ide zasigurno i činjenica da je u nekim od prethodno navedenih država (Tunis, Egipat, Libija, Jemen) slijedom masovnih protesta došlo do sloma višedecenijski konsolidiranih autokratskih režima.

Iz razvojnog programa Ujedinjenih nacija koji je u posljednjoj deceniji posebnu pažnju posvetio humanom razvoju u arapskim zemljama evidentno je upravo alarmantno stanje u političkom životu arapskih zemalja čija je fundamentalna odrednica nedostatak demokratije, što za posledicu ima insuficijenciju političkih sloboda i pluralizma. No, pored ovih detektovanih političkih uzroka masovnog nezadovoljstva, ne treba nikako ignorirati vapaj građana za sigurnijim zaposlenjem, bržim ekonomskim rastom, većim stepenom prehrambene i zdravstvene sigurnosti, efikasnijom upravom i nižim cijenama hrane.²⁸

I dok je pokret *Arapsko proljeće* postao simbol buđenja naroda koji nisu bili u mogućnosti realizirati svoja elementarna politička i druga prava u zemljama potpune ili djelimične autokratije, pokret vrlo simboličnog naziva *Ogorčeni* nastao je u zemljama zapadne demokratije koje su se solidarizirale u zajedničkom buntu protiv kapitalizma i svih dehumanizirajućih aspekata koji suštinski determiniraju ovaj društveni i ekonomski poredak. U pitanju je jedan globalni antikapitalistički i antiglobalizacijski sentiment koji se rodio na madridskom trgu Puerta del Sol maja 2011. godine da bi se preko atinske Sintagme i Volstrita počeo širiti svijetom ujedinivši enormne mase ljudi u njihovom zajedničkom nezadovoljstvu. Ovaj pokret je svoju kulminaciju doživio 15. oktobra 2011.

---

postao esencijalno sredstvo u povezivanju potencijalnih suptera ovih protesta i razmjene informacija među njima. Uspostavljeno je više od 400 pojedinačnih internetskih stranica, najmanje po jedna u svakoj američkoj državi, a sve u cilju podrške i ekspanzije ovog pokreta širom Sjedinjenih Američkih Država. Aktivnost ovih internetskih stranica je privukla više od 170.000 korisnika Facebooka i više od 1,4 miliona „lajkova“ podrške ovom pokretu. Sve ovo ukazuje na enorman značaj ove socijalne internetske mreže koja je zasigurno bila u funkciji facilitacije kreiranja lokalnih tabora i organiziranja pokreta otpora postojećim ekonomskim i političkim sistemima. Na osnovu prethodno kazanog može se zaključiti da je internet imao, a nesumnjivo imat će i u budućnosti, krucijalnu ulogu u konvertiranju potencijalnih i slučajnih suptera u konkretne aktere socijalnih pokreta. Vidjeti šire u: Neal Caren, Sarah Gaby, cit. djelo, str. 15–20.

27 Halebić, Jasmin (2010), *Arapski svijet: socio-ekonomska analiza*, Znakovi vremena, časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu, broj 50, Sarajevo, str. 135.

28 Vidjeti šire: UNDP (United Nations Development Programme), Arab Human Development Report: Challenges to Human Security in the Arab Countries, New York, 2009., str. 2–16.

godine kada su se građani iz 950 gradova u 82 države svijeta na svim kontinentima ujedinili u borbi protiv „korporativne pohlepe“ onih koji u svojim rukama drže finansijsku, a samim tim i političku moć, stavljajući teret ekonomske krize koja je zahvatila svijet na leđa onih koji su najugroženiji.²⁹ Ovakav globalni otpor nesumnjivo ukazuje na duboko ukorijenjene slabosti kapitalističkog sistema, čiju je prirodu najbolje eksplicirao Zbigniew Brzezinski riječima da je „kapitalizam produkt ljudskog egoizma“, a slogan *Mi smo 99 posto* koji je potekao sa demonstracija na Volstritu septembra prošle godine najbolje reflektira ovu njegovu fundamentalnu odrednicu. Iako se ovako poražavajući postotak „ogorčenih“ širom svijeta treba uzeti sa dozom rezerve, ipak se ne možemo otrgnuti zapažanju da je postotak onih kojima je kapitalizam privilegija zaista minoran. Kapitalizam u simbiozi sa globalizacijskim procesima nesumnjivo doprinosi sve većoj disproporciji između siromaštva koje poprima obrise sve globalnijeg problema i bogatstva koje je ekskluzivitet samo nekolicine, što najbolje afirmira Mateusov princip koji se može formulirati na slijedeći način: „Oni koji su već imali puno dobili su još više, a oni koji su imali malo izgubili su i ono malo što su imali“.³⁰

Brutalnosti kapitalističkog sistema vrlo iscrpno je prezentirao i nobelovac Džozef Štiglic, čiji kredibilitet ne možemo dovesti u pitanje s obzirom da je riječ o čovjeku koji je dobar dio svog profesionalnog vijeka proveo u institucijama koje su stožeri novog svjetskog poretka i globalizacije. Štiglic se ne suzdržava od oštre kritike savremenog kapitalističkog sistema i ustrojstva modernog globalizovanog tržišta kao njegove pozornice, ukazujući na fundamentalne principe na kojima isti

29 Demonstranti su se 15. oktobra prošle godine okupili širom svijeta po uzoru na pokret „Ogorčeni“ u Španiji i „Okupirajmo Volstrit“ u Americi kako bi podigli glas protiv nepravdi koje su se produbile zbog globalne ekonomske krize, apelirajući pri tome na više pravde u globalnom finansijskom sistemu. Na ovim protestima su se okupili istomišljenici organizirani putem raznih internetskih mreža s namjerom da ukažu na beznačajnost situacije u kojoj su se našli zbog fundamentalnih principa na kojima počiva kapitalizam, a koji je, nažalost, naklonjen malom broju onih koji su ovaj sistem, nije pretenciozno kazati, monopolizirali. Protesti u kojima je učestvovalo po nekoliko stotina do nekoliko hiljada ljudi započeli su na Novom Zelandu i Australiji. U Oklandu, najvećem gradu Novog Zelanda, na ulice je izašlo oko 3.000 ljudi kako bi izrazili ogorčenje zbog korporativne pohlepe, dok je taj broj demonstranata u Sidneju, ispred Centralne banke Australije, iznosio oko 2.000 osoba. U tradicionalno uzdržanoj Aziji stotine ljudi prošetale su ulicama, dok se nekoliko desetina građana okupilo ispred američke ambasade u Manili, noseći transparente na kojima je pisalo „Dole američki imperijalizam“ i „Filipini nisu na prodaju“. U Tajvanu stotinjak ljudi je protestiralo ispred zgrade berze, uzvikujući: „Mi predstavljamo 99 posto Tajvana“. Pokret je zahvatio i mnoge evropske gradove: u njemačkom gradu Frankfurtu ispred sjedišta Evropske centralne banke okupilo se oko hiljadu ljudi koji su pozvali na „rušenje diktature kapitalizma“, dok se u Londonu, u finansijskoj četvrti City okupilo oko 800 demonstranata. Na demonstracijama protiv liberalnog kapitalizma u Rimu okupilo se oko 10.000 „ogorčenih“, u Hagu je taj broj iznosio oko 1.000, u švajcarskom gradu Cirihiu oko 500 okupljenih. I drugi evropski gradovi su se solidarizirali u jedinstvenom protestu, zahtijevajući više državne pravde, posla i novca za građane, a manje za globalne finansijske špekulante i banke, pa su shodno kazanom protesti održani i u: Berlinu, Minhenu, Lajpcigu, Ženevi, Amsterdamu, Berlinu, Beču, Gracu, Madridu, Atini, kao i u drugim gradovima Evrope, uključujući i glavne gradove nekih bivših jugoslavenskih republika, a ovaj val protesta je 15. oktobra 2011. godine preplavio i Sjedinjene Američke Države. Iako broj okupljenih na ovim protestima koji su 15. oktobra 2011. godine održani širom svijeta trebamo uzeti sa dozom rezerve s obzirom da je isti teško sa sigurnošću utvrditi, a podatke o broju demonstranata smo preuzeli iz više medijskih izvještaja, ipak nećemo robovati formom, već je težište na etiološkoj dimenziji i poruci koju ovaj globalni pokret šalje, a koja nije zasigurno optimistična. *Širom svijeta protesti ogorčenih*, Nezavisne novine, 15. 10. 2011. godine, dostupno na: <http://www.nezavisne.com/novosti/svijet/Sirom-svijeta-protesti-Ogorceni-110582.html>; *Širom svijeta protesti protiv bogatih*, Analitika-informativni portal, 15. 10. 2011. godine, dostupno na: <http://portalanalitika.me/component/content/article/39887-irom-svijeta-protesti-protiv-bogatih.htm>.

30 Eriksen, Thomas (2002), *Paranoja globalizacije: Islam i svijet poslije 11. septembra*, Sejtarija, Sarajevo, str. 33.

počiva, a koji su u funkciji protežiranja isključivo nekolicine privilegovanih. I ovaj renomirani ekonomski ekspert svjetskog glasa je pobornik slogana *Nas je 99 posto*, a uporište za ovako enorman nesrazmjer između onih koje kapitalizam protežira i onih koje u potpunosti marginalizira, pa čak i negira, vidi u činjenici da u aktuelnom dobu „jedan posto stanovništva kontroliše više od 40 posto bogatstva i dobija više od 20 posto prihoda“.³¹ Širom svijeta politički uticaj i antikonkurentne prakse predstavljaju glavne uzročnike intenziviranja ekonomskog jaza. Takav trend osnažen je i vrlo diskriminirajućim poreskim sistemima u kojima, da paradoks bude veći, milijarder i poput Vorena Bafeta plaćaju manji porez (gledano u procentima njihovih prihoda) od svojih sekretarica, kao i davanjem olakšica špekulantima koji su doprinijeli sunovratu globalne ekonomije.³²

Ovaj nobelovac zastupa tezu o eksploatatorskoj ulozi Međunarodnog monetarnog fonda, Svjetske banke i Svjetske trgovinske organizacije, identificirajući ih kao glavne krivce produbljivanja jaza između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju.³³ Ukoliko imamo u vidu činjenicu da je riječ o institucijama koje su simboli globalizacijskih procesa, može se zaključiti da globalizacija nije kao što se pretpostavljalo i kao što mnogi i dalje tvrde: ugodno putovanje u prosperitetni i harmonični novi svjetski ekonomski i politički poredak, a globalni protesti koji su primarno antiglobalizacijski motivirani su u funkciji afirmacije ove teze. Na snazi je, naime, svojevrsni neoimperijalizam, kao modus smišljenog i dobro organiziranog nametanja moći velikih i bogatih sila nerazvijenim zemljama i zemljama u razvoju, primarno putem ekonomske dominacije i neoimperijalističke eksploatacije,³⁴ što ne samo da otežava nego čini čak utopijskim svaki njihov pokušaj da dostignu ili da se barem približe razvijenim zemljama.

Pokret „Ogorčeni“ koji je preplavio svijet, zasigurno predstavlja istorijsku prekretnicu ne samo po svojoj obimnosti koja je dostigla globalne razmjere već i po skepticizmu u kapitalistički sistem koji ovako globalni pokret zasigurno odašilje. Skepticizam derivira iz same naravi kapitalističkog sistema u kojem je novac temeljna odrednica moći, a korupcija stil života. U cilju što

31 Ovaj postotak privilegovane manjine je unazad nešto više od dvije decenije bio znatno manji. Naime, prije 25 godina 12 posto najbogatijih ljudi je kontrolisalo 33 posto ukupnog bogatstva. Najbogatijim Americancima u proteklih deset godina prihod se povećao za 18 posto, a srednjoj klasi primanja su smanjena za oko 12 posto. Džozef Štiglic, Peščanik – Narodna vladavina, iz 1% naroda, za 1% naroda, 9. 4. 2011. godine, dostupno na: <http://pescanik.net/2011/04/narodna-vladavina-iz-1-naroda-za-1-naroda/>.

32 „Produbljenje jaza je posledica začaranog kruga: bogataši koji ne poštuju postojeća pravila koriste svoje bogatstvo da bi uticali na donošenje mera osmišljenih u cilju zaštite i povećanja njihovog bogatstva i uticaja. Vrhovni sud SAD je presudom u korist političke organizacije Citizens United dao određene ruke korporacijama da koriste novac da bi uticali na političke tokove.“ Štiglic, Džozef (2011), *Šta je trulo u svetskom sistemu*, Novi standard, utorak 8. 11. 2011. godine; dostupno na: <http://www.standard.rs/dzozef-stiglic-sta-je-trulo-u-svetskom-sistemu.html>.

33 „Suštinski problem iz kojeg posledično proizlaze svi ostali je što pravila koja se tiču globalizacije favorizuju razvijene zemlje, dok istovremeno one koje su u razvoju tonu još dublje u probleme i siromaštvo (...). Međunarodni monetarni fond je arogantan, tajnovit i izolovan od demokratske odgovornosti, ne sluša zemlje u razvoju kojima bi trebalo da pomogne i njegovi ekonomski lekovi često ne samo da nemaju lekovit učinak, nego i pogoršavaju stanje posrnule ekonomije (...). U tom procesu navodnog lečenja Međunarodni monetarni fond ume da sporost pretvori u recesiju, a recesiju u depresiju (...).“ Pano, Vladislav (2011), *Džozef Štiglic – nobelovac među antiglobalistima*, Pečat – internetski portal slobodne Srbije, 5. 9. 2011. godine, dostupno na: www.pecat.co.rs/2011/09/dzozef-stiglic-nobelovac-medu-antiglobalistima/.

34 Nema dileme da su na svjetskom tržištu zastupljeni apsolutno neravnopravni ekonomski i tržišni uslovi. Ilustracije radi, dovoljno se osvrnuti na neke od surovih ekonomskih zakona koji dominiraju svjetskim tržištem. Naime, osnovno pravilo međunarodnih monetarnih moćnika jeste plasirati kapital onome ko ga grčevito treba i to po višim kamatnim stopama od onih koje su u datom periodu zvanično važeće, uz kratke rokove i rigorozne uslove otplate; transfer tehnologija iz razvijenih u nerazvijene zemlje ide po principu prodaje zastarjele tehnologije po većim cijenama od onih važećih na svjetskom tržištu bez mogućnosti daljeg transfera te tehnologije u treće zemlje i slično. Vidjeti šire: Duraković, Nijaz (2008), *Međunarodni odnosi*, Pravni fakultet, Sarajevo, str. 51–54.

vjerodostojnijeg determiniranja same esencije kapitalizma, u pomoć ćemo prizvati slijedeće riječi pisca besmrtno novele „Partija šaha“, Stefana Zweiga: „S političkom moći dobili su revolucionari položaje u državnoj službi, a uz sve te položaje lijepi se i **novac, to opasno korozivno sredstvo koje se hvata za ljudsku dušu kao hrđa za čelik** (pod. a.). Proleterske egzistencije, mali ljudi koji nikad nisu imali posla s većim svotama novca, zanatlije, imaju sada priliku da rukuju ogromnim svotama novca bez ikakve kontrole, a nema ih baš suviše mnogo s katonskom skromnošću da bi tom golemom iskušenju odoljeli. Između uvjerenja i posla stvaraju se mračne veze, po svojim zaslugama za republikom najveći revolucionari hoće sada da na njoj najviše zarade.“

Shodno do sada kazanom, nužnim se nameću slijedeća pitanja: Da li je kapitalizam izdržao test istorije? Da li je demokratija samo nedostižni ideal s obzirom da je na djelu diktat kapitalizma odnosno nekolicine privilegovanih koji su ovaj ekonomski i politički sistem monopolizirali? Da li je globalizacija ispunila obećanje prosperiteta ili ipak vodi u sunovrat civilizacije? Mada se odgovori na ova pitanja naslućuju, ne preostaje ništa nego da prepustimo sudu vremena kako bismo se uvjerali da li će ovi socijalni pokreti prevazići svoju revolucionarnu prirodu kako je to anticipirao nobelovac Džozef Štiglic.

Zaključna razmatranja

Činjenice prezentirane u radu u funkciji su afirmacije tvrdnje da je protest, naročito u posljednjoj deceniji, izložen procesu *posigurnjenja*. Protest se, dakle, percipira sve više kao prijetnja sigurnosti, a sve manje kao pravo na slobodu izražavanja, odnosno pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja s drugima. Ovakvi trendovi neposredna su implikacija terorističkih napada na Nju Jork i Vašington 11. septembra 2001. godine s obzirom da je ovaj događaj, determiniran inače kao istorijska prekretnica, doprinio supstituiranju paradigme slobode paradigmom sigurnosti.

Uporište za ovakav zaključak nalazimo u činjenici da je sve evidentnije zakonsko ograničavanje prava na proteste. Tome svakako treba pridružiti i evoluiranje policijskih taktika upravljanja protestima u sve rigoroznije, a krunski dokaz za ovakvu tvrdnju jeste i recentna afirmacija policijske taktike *preventivnog hapšenja* koja je svoju punu afirmaciju ali i masovnu aplikaciju na protestima širom svijeta doživjela nakon njene zvanične inauguracije u Briselu septembra 2010. godine.

Tvrdnja o izloženosti protesta procesu posigurnjenja snažno je suportirana i namjerama pojedinih država članica Evropske unije da se u okviru Šengenskog informacionog sistema uvrste i podaci o „nasilnim demonstrantima“. U pitanju su intencije koje uprkos nepostojanju jedinstvenog stava i jasne pravne definicije pojma „nasilni demonstrant“ ispoljavaju svoju aktuelnost i danas.

Našoj istraživačkoj pažnji nije promakla ni činjenica da je protest evoluirao u značajan indikator neučinkovitosti konvencionalne politike, s jedne strane, i neefikasnosti institucionalne organizacije u mnogim državama svijeta, s druge strane. Ovo možemo identificirati kao svojevrsni generator političke, ekonomske, socijalne i svake druge nesigurnosti, odnosno kao značajan pokazatelj vulnerabilnosti postojećih političkih, ekonomskih, socijalnih i inih sistema. Protest se, nema dileme, profilirao kao najeksplicitniji izraz masovnog nezadovoljstva građana širom svijeta, a globalni protesti koji su po principu domino efekta preplavili svijet najbolje ilustruju prethodno kazano.

Činjenice iznesene u radu ne daju nam baš previše osnova za jednu optimističnu viziju budućnosti. Nesumnjivo je da trenutno prevaliraju destruktivne nad konstruktivnim tendencijama

koje se primarno manifestuju u sve intenzivnijoj pojavi autoritarnih elemenata u demokratskim društvima.

Neophodno je ponovo uspostaviti bitno narušeni balans između slobode i sigurnosti. Pretenciozno je i pomalo nezahvalno ponuditi jedan univerzalni modus realizacije tog cilja, ali kada su u pitanju protesti, koji su u fokusu ovog rada, spomenuti balans se može očuvati preferiranjem policijske taktike pregovaranja u odnosu na ostale policijske taktike upravljanja protestima, gdje se primarno misli na onu, po demokratiju najpogubniju taktiku preventivnog hapšenja.

Literatura

Knjige i članci

- 1) Collins, Alan (2010), *Suvremene sigurnosne studije*, Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, Politička kultura – nakladno-istraživački zavod, Zagreb.
- 2) Stott, Clifford (2009), *Crowd Psychology and Public Order Policing; An overview of Scientific Evidence and Theory*, University of Liverpool, Liverpool.
- 3) Forcese, Craig (2010), *Catch and Release: A Role for Preventive Detention without Charge in Canadian Anti-terrorism Law*, IRPP Study, No. 7.
- 4) Guliani and Gaggio v Italy [2011] ECHR 513 (24 March 2011), Tate has a Positive Obligation to Protect Life and Ensure Effective and Independent Investigation of Police – Related Deaths.
- 5) Phillips, Heather (2005), *Libraries and National Security Law: an Examination of the USA PATRIOT Act*, 25 PROGRESSIVE LIBRARIAN 28.
- 6) Hoggett, James, Clifford Stott (2010), *The role of crowd theory in the determining the use of force in public order policing*, Policing and Society, 20:2.
- 7) Halebić, Jasmin (2010), *Arapski svijet: socio-ekonomska analiza*, Znakovi vremena, časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu, broj 50, Sarajevo.
- 8) Juris, Jeffrey S. (2005), *Violence Performed and Imagined*, Militant Action, The Black Bloc and The Mass Media in Genoa, Arizona State University (USA), Critique of Anthropology, vol. 25 (4).
- 9) Murray, Katherine H. (2010), *Police Legitimacy and Policing Public Protest*, University of Edinburgh, School of Law, Working Paper Series No. 36.
- 10) Hudig, Kees (2010), *The growing use of „preventative“ arrests*, Statewatch Journal, vol. 20 No. 3/4.
- 11) Abazović, Mirsad D. (2012), *Državna bezbjednost: Uvod i temeljni pojmovi*, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo.
- 12) Caren, Neal, Sarah Gaby (2011), *Occupy Online: Facebook and the Spread of Occupy Wall Street*, University of North Carolina, Chapel Hill, Working Paper Series.
- 13) Duraković, Nijaz (2008), *Međunarodni odnosi*, Pravni fakultet, Sarajevo.
- 14) Policing of the G20 Protests. Eighth Report of Session 2008 – 09. Report, together with formal minutes, oral and written evidence, House of Commons, June 2009.
- 15) Genson, Roland (1998), *The Schengen Agreement – Police Cooperation and Security Aspects*, Hume Papers on Public Policy, vol. 6 issue 1/2.
- 16) Eriksen, Thomas (2002), *Paranoja globalizacije: Islam i svijet poslije 11. septembra*, Sejtarija, Sarajevo.
- 17) Bunyan, Tony (2011), *Protest in the EU: „Troublemakers“ and „travelling violent offenders (undefined) to be recorded on database and targeted“*, dostupno na Statewatch News Online.
- 18) UNDP (United Nations Development Programme), *Arab Human Development Report: Challenges to Human Security in the Arab Countries*, New York, 2009.

Web stranice

- 1) <http://www.naslovi.net/2011-11-18/rts/okupatori-iza-resetaka/2965197>.
- 2) www.glasamerike.net/content/nato-summit-protests.../919782.html.
- 3) <http://www.openmontenegro.eu/2011/11/09/stav-stiglic-protesti-sirom-svijeta-imaju-dugorocni-znacaj/>.
- 4) <http://www.standard.rs/dzozef-stiglic-sta-je-trulo-u-svetskom-sistemu.html>.
- 5) www.pecat.co.rs/2011/09/dzozef-stiglic-nobelovac-medu-antiglobalistima/.
- 6) <http://pescanik.net/2011/04/narodna-vladavina-iz-1-naroda-za-1-naroda/>.
- 7) <http://portalanalitika.me/component/content/article/39887-irom-svijeta-protesti-protiv-bogatih.html>.
- 8) <http://www.index.hr/vijesti/clanak/2011--godina-prosvjeda-jesu-li-arapsko-proljece-i-occupy-ista-promijenili/591336.aspx>.
- 9) <http://www.nezavisne.com/novosti/svijet/Sirom-svijeta-protesti-Ogorcenih-110582.html>.